

Evaluatie werkwijze commissie Financiën verantwoording over 2017

De commissie Financiën heeft het verbeteren van de bekendheid en kwaliteit van de verantwoording aangemerkt als één van haar prioriteiten. Deze ambitie is vastgelegd in opeenvolgende werkprogramma's rijksuitgaven (Kamerstukken 31 597). Ter invulling van deze ambitie organiseert de commissie Financiën onder andere enkele activiteiten rond de verantwoording. In 2018 ging het om de volgende activiteiten:

1. het Verantwoordingsontbijt;
2. de technische briefings door de Algemene Rekenkamer (AR) en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS); en
3. de V-100.

De commissie Financiën bevordert de bekendheid en kwaliteit van de verantwoording naast het organiseren van activiteiten ook door:

4. advies aan de Kamer over de behandeling van de verantwoordingsstukken, zowel plenair als in de vaste en algemene commissies.

In dit document worden de activiteiten rond de verantwoording in 2018 geëvalueerd (paragrafen 1 t/m 3). Daarna volgt een overzicht van de opvolging van de behandeladviezen van de commissie Financiën (paragraaf 4).

Een algemeen punt: de organisatie van deze activiteiten vindt sinds drie jaar plaats in een projectgroep bestaande uit een of meer Kamerleden en stafmedewerkers van de commissie Financiën en de dienst Communicatie. In 2018 heeft het Kamerlid Sneller (D66) aan deze projectgroep deelgenomen. De ervaring hiermee is positief en in lijn met de ambitie van de Kamer om samenwerking tussen functiegroepen te stimuleren.

De voorliggende evaluatie is uitgevoerd door de projectgroep en heeft dus het karakter van een zelfevaluatie. De projectgroep heeft hiervoor gebruikgemaakt van onderzoek door de Rijksuniversiteit Groningen en de Nederlandse School voor Openbaar Bestuur en feedback van betrokkenen binnen en buiten de Kamer.

Aanbeveling:

- (1) opnieuw een projectgroep instellen voor de verantwoording, bestaande uit één of meer leden van de commissie Financiën, medewerkers van de commissiestaf Financiën en de dienst Communicatie.

1. Verantwoordingsontbijt

De Kamer heeft voor het eerst in 2016 het Verantwoordingsontbijt georganiseerd: een ontbijt op Verantwoordingsdag voor Kamerleden en het college van de AR. De achtergrond was dat de plenaire aanbieding van de verantwoordingsstukken toen werd vervroegd naar de aanvang van de vergadering (10.15 uur). Het ontbijt werd in 2016 verrijkt met toespraken van de Voorzitter en de president van de AR. Deze opzet beviel goed en is daarom voortgezet in 2017, met toevoeging van een gastspreker, Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Constantijn der Nederlanden.

In 2018 is opnieuw het Verantwoordingsontbijt georganiseerd. Naast toespraken door de Voorzitter en de president van de AR heeft ook de directeur-generaal van het CBS gesproken in verband met de presentatie van de eerste Monitor Brede Welvaart. Als gastspreker heeft de heer Weijers, aansluitend op zijn cabaretvoorstelling 'Masterclass Geluk', gereflecteerd op het belang van het bredere geluksgevoel van mensen en de rol hierbij van de politiek. Met name om dit onderdeel van het programma te faciliteren is de locatie verplaatst van het ledenrestaurant naar de Oude Zaal. Het ledenrestaurant is

in het algemeen meer geschikt, omdat daarna gemakkelijk kan worden verplaatst naar de plenaire zaal voor de aanvang van de vergadering.

De opkomst bij het Verantwoordingsontbijt verschilt per jaar. In 2016 en 2018 waren ongeveer 35 Kamerleden aanwezig en in 2017 ongeveer 65. Ten aanzien van het programma waren de reacties van de Voorzitter en enkele aanwezigen positief. Het ontbijt biedt de mogelijkheid om binnen de Kamer te reflecteren op het belang van de verantwoording en draagt op deze wijze bij aan de doelstellingen van de commissie. De organisatie is verder zonder problemen verlopen.

Aanbevelingen:

- (2) het Verantwoordingsontbijt opnieuw organiseren, in het ledenrestaurant en voorafgaand aan de aanbidding van de verantwoordingsstukken om 10.15 uur.
- (3) naast de Voorzitter en de president van de AR opnieuw een aansprekende gastspreker uitnodigen.

2. Technische briefings AR en CBS

Ten behoeve van het Verantwoordingsdebat en de verdere behandeling van de verantwoordingsstukken hebben twee technische briefings plaatsgevonden:

- een besloten technische briefing door de AR over de rijksbrede resultaten van het verantwoordingsonderzoek; en
- een openbare technische briefing door het CBS over de Monitor Brede Welvaart.

De technische briefing door de AR vindt jaarlijks plaats op Verantwoordingsdag. Hierin geeft de AR een toelichting op de belangrijkste bevindingen uit de rapporten bij de jaarverslagen en hebben Kamerleden de kans hierover vragen te stellen. De briefing wordt doorgaans goed bezocht. In 2018 waren 10 Kamerleden aanwezig. Aangezien de bevindingen openbaar zijn ten tijde van de technische briefing, kan de belangstelling onder Kamerleden worden gezien als indicator dat aan deze toelichting behoefte bestaat.

De technische briefing door het CBS heeft in 2018 voor het eerst plaatsgevonden naar aanleiding van de publicatie van de eerste Monitor Brede Welvaart. Deze monitor is door het CBS ontwikkeld op verzoek van de Kamer om, in eerste instantie ten behoeve van het Verantwoordingsdebat, te beschrijven hoe de welvaart van Nederland zich in de brede zin van het woord ontwikkelt. Dit verzoek van de Kamer volgt uit het rapport van de tijdelijke commissie Breed welvaartsbegrip (Kamerstuk 34 298, nr. 3).

Het CBS heeft in de openbare technische briefing een toelichting gegeven op de bevindingen uit de Monitor Brede Welvaart met mogelijkheid voor Kamerleden om vragen te stellen. Daarna heeft een drietal inhoudelijk deskundigen gereflecteerd op de resultaten en de mogelijke verdere ontwikkeling van de Monitor Brede Welvaart, waarna zij hierover met de Kamerleden in gesprek zijn getreden.¹ Bij de technische briefing waren 10 Kamerleden aanwezig. De behandeling van de Monitor Brede Welvaart is in een openbaar gesprek met de commissie Financiën besproken op 12 september 2018. Het CBS beoordeelde het proces, waaronder de technische briefing, positief. Bij een vervolg kan worden gekozen voor een meer beknopte opzet, waarbij het CBS wordt genodigd om de jaarlijkse aanpassingen en resultaten toe te lichten.

Aanbevelingen:

- (4) de technische briefings van de AR en het CBS opnieuw organiseren in 2019.

---

¹ De heren Putters, Veenhoven en Kalshoven.

3. V-100

De commissie Financiën heeft op de vrijdag na Verantwoordingsdag, 18 mei 2018, honderd mensen uit de samenleving uitgenodigd bij de Kamer. Deze 'V-100' onderzochten de jaarverslagen op het terrein van acht commissies² en formuleerden hierover vragen. Deze vragen overhandigden zij aan het einde van de dag aan de waarnemend Voorzitter, de heer Bosma. Bij de aanbidding werden de deelnemers kort toegesproken en bedankt door de waarnemend Voorzitter en de heer Irrgang (collegelid van de Algemene Rekenkamer). De dag werd namens de commissie Financiën voorgezeten door het Kamerlid Sneller.

De V-100 is in 2018 voor het tweede opeenvolgende jaar georganiseerd. De doelstellingen van de V-100 zijn (2017Z00305):

- meer vertrouwen in de politiek bij de deelnemers;
- een inhoudelijke bijdrage aan de behandeling van de jaarverslagen; en
- meer (media-)aandacht voor de verantwoording.

Hieronder wordt besproken in welke mate de doelstellingen zijn bereikt. Daarna komen enkele ervaringen met de organisatie van het evenement aan bod.

Doelstellingen

Vertrouwen in de politiek

De Rijksuniversiteit Groningen en de Nederlandse School voor Openbaar Bestuur hebben een onderzoek uitgevoerd onder de deelnemers aan de V-100. Hiervoor zijn enkele dagen voor en na de V-100 enquêtes verstuurd. De enquêtes zijn door een groot deel van de deelnemers ingevuld. De onderzoekers hebben vragen gesteld om te meten of het vertrouwen in de politiek toeneemt door deelname aan de V-100.

De onderzoekers concluderen dat door de V-100 het vertrouwen in de politiek onder deelnemers is toegenomen. Met name het vertrouwen in politici is gestegen. Het beeld met betrekking tot het gevoel dat deelnemers invloed kunnen uitoefenen op de politiek is minder eenduidig: de mate waarin deelnemers denken invloed op de politiek te kunnen uitoefenen en de mening over de wenselijkheid van participatieve besluitvorming zijn niet positief veranderd. Zie bijlage 1 voor de meer uitgebreide onderzoeksresultaten.

De deelnemers kijken zelf overigens positief terug op de V-100. Een grote meerderheid ziet de meerwaarde van een dergelijk evenement voor de democratie en voor zichzelf als deelnemer. Bijna iedereen (94%) zou vrienden of familieleden aanraden aan de V-100 deel te nemen.

Inhoudelijke bijdrage behandeling jaarverslagen

De vragen van de V-100 kunnen een zichtbare bijdrage leveren aan de behandeling van de jaarverslagen, doordat zij expliciet aan de orde komen in het plenaire Verantwoordingsdebat en de wetgevingsoverleggen van de betrokken commissies. Daarnaast kunnen de vragen een minder zichtbare bijdrage leveren, doordat de fracties deze betrekken bij hun inbrengen maar er niet expliciet naar verwijzen. Deze bijdrage is moeilijk meetbaar en valt daarom buiten de reikwijdte van deze evaluatie.

In 2017 zijn de vragen expliciet besproken in het Verantwoordingsdebat en in twee van de vijf betrokken commissies. In 2018 heeft de commissie geprobeerd de aansluiting

---

² De vaste commissies voor OCW, SZW, VWS, EZK, JenV, BiZa, IenW en LNV.

van de V-100 op de debatten verder te verbeteren, door een grotere rol in het proces te geven aan de betrokken commissies. In het bijzonder zijn de commissies gevraagd de thema's voor de V-100 aan te dragen en met één of enkele Kamerleden de V-100 te bezoeken en de deelnemers te spreken.

De vragen van de deelnemers die tijdens de dag uit de groepen naar voren zijn gekomen, zijn door de commissie Financiën verstuurd aan de verantwoordelijke commissies. Deze commissies hebben de vragen voorgelegd aan de bewindspersonen, die de vragen hebben beantwoord.

	Verzoek van de commissie	Antwoorden van de bewindsperso(n)en
OCW	2018D30185	34950-VIII-6
SZW	2018Z09256	34950-XV-10
VWS	2018Z09608	34950-XVI-9
EZK	2018D30154	34950-XIII-13
JenV	2018D32521	34950-VI-9
BiZa	2018D31924	34950-VII-34
IenW	2018D30320	34950-XII-11
LNV	2018D29961	34950-XIII-11

Alle commissies met uitzondering van de commissie BiZa hebben de antwoorden geagendeerd voor de wetgevingsoverleggen.³ In de commissies OCW, VWS, IenW en LNV is in het overleg door leden expliciet aandacht gevraagd voor vragen van de V-100. Een aantal financieel woordvoerders heeft tijdens het Verantwoordingsdebat expliciet gebruikgemaakt van de vragen van de V-100.

Verantwoordingsdebat	Videoverslag deel 1 / deel 2	Woordelijk verslag deel 1 / deel 2	Vragen expliciet besproken
Wetgevingsoverleg OCW	Videoverslag	Woordelijk verslag	Ja
Wetgevingsoverleg SZW	Videoverslag	Woordelijk verslag	Nee
Wetgevingsoverleg VWS	Videoverslag	Woordelijk verslag	Ja
Wetgevingsoverleg EZK	Videoverslag	Woordelijk verslag	Nee
Wetgevingsoverleg JenV	Videoverslag	Woordelijk verslag	Nee
Wetgevingsoverleg BiZa	Videoverslag	Woordelijk verslag	Nee ⁴
Wetgevingsoverleg IenW	Videoverslag	Woordelijk verslag	Ja
Wetgevingsoverleg LNV	Videoverslag	Woordelijk verslag	Ja

De zichtbare bijdrage van de vragen van de V-100 is hiermee groter in 2018 dan 2017. De commissies hebben ook gebruikgemaakt van de mogelijkheid een grotere rol in het proces te spelen: alle commissies hebben thema's aangedragen en bijna alle deelnemers zijn in gesprek gegaan met één of meerdere Kamerleden van de betrokken commissies.

Aandacht voor de verantwoording

Verschillende media hebben aandacht besteed aan de V-100. Voorbeelden zijn een rapportage over een deelnemer aan de V-100 in het televisieprogramma Hart van Nederland en interviews op radio en televisie met he Kamerlid Sneller en de Kamervoorzitter. De berichtgeving op sociale media was geconcentreerd rond 18 mei en positief van aard. In bijlage 2 is een overzicht opgenomen.

³ De commissie BiZa heeft de vragen door een administratieve fout te laat verzonden om de antwoorden te kunnen betrekken bij het wetgevingsoverleg. Deze commissie heeft in plaats daarvan besloten de antwoorden te betrekken bij algemeen overleggen over de betreffende thematiek.

⁴ Idem.

De V-100 heeft overigens ook bij decentrale overheden navolging gekregen. Zo hebben de provincie Zuid-Holland en de gemeente Zoetermeer initiatieven genomen om vergelijkbare activiteiten te organiseren.

Organisatie

De Kamer heeft de V-100 georganiseerd in samenwerking met ProDemos en de AR. De projectgroep van de Kamer (Kamerlid Sneller, medewerkers commissiestaf Financiën en dienst Communicatie) heeft het voortouw genomen in samenwerking met het Bureau Evenementen. ProDemos heeft de deelnemers geworven en de procesbegeleiders geleverd. De AR heeft een deel van de inhoudelijk begeleiders geleverd.

Selectie thema's

De commissie Financiën heeft 23 november 2017 acht commissies gevraagd mogelijke thema's aan te dragen voor de V-100 (2017D33825). De commissie Financiën heeft uit de 23 ontvangen thema's 12 geselecteerd en de commissies hiervan op 12 december 2017 op de hoogte gesteld (2017D38463). De selectie is gemaakt op basis van drie criteria: maatschappelijke relevantie, waarschijnlijkheid dat informatie over het thema wordt opgenomen in het jaarverslag en de mogelijkheid een diverse groep betrokkenen voor het thema uit te nodigen.

De geselecteerde thema's vertonen enige overlap met de thema's van de V-100 in 2017. In beide jaren zijn bijvoorbeeld de aansluiting van onderwijs en arbeidsmarkt en flexibilisering van de arbeidsmarkt besproken. Inhoudelijk wordt dit verklaard doordat het aantal thema's dat voldoet aan de bovenstaande criteria beperkt is. Het risico van dergelijke overlap kan zijn dat deelnemers dubbel werk verrichten, doordat (het inzicht in de effecten van) het beleid in één jaar niet sterk verandert. Het is wenselijk hiermee rekening te houden in de verdere ontwikkeling van de V-100, bijvoorbeeld door de V-100 een keer per twee jaar te organiseren of met een kleiner aantal thema's te werken.

Werving deelnemers

ProDemos is op basis van de 12 geselecteerde thema's vanuit haar eigen netwerk op zoek gegaan naar mogelijke deelnemers die direct relevante ervaring hebben met het betreffende beleid, maar bij voorkeur niet primair gericht zijn op beleidsbeïnvloeding. Deelnemers moeten in de praktijk met de gevolgen van het beleid te maken krijgen.

De V-100 had in 2018 83 deelnemers. Dat het aantal deelnemers lager ligt dan 100 komt met name door afzeggingen op korte termijn. De deelnemers hebben de eigen gesprekspartners voornamelijk positief beoordeeld: verschillende deelnemers benoemen dit als één van de belangrijkste positieve punten van de V-100. Wel merken ook enkele deelnemers op dat zij meer variatie van organisaties en professionele achtergrond hadden verwacht. In enkele groepen zaten bijvoorbeeld meerdere deelnemers van dezelfde organisaties. De projectgroep is ook van mening dat een grotere diversiteit van perspectieven op de gekozen thema's wenselijk is, evenals het realiseren van een brede afspiegeling van de maatschappij. De werving kan worden verbeterd door enige mate van 'overboeking' om rekening te houden met afzeggingen en meer in te zetten op diversiteit van deelnemers. Beide wijzigingen vragen om meer inzet door ProDemos en leiden daarmee waarschijnlijk tot hogere kosten.

Begeleiding deelnemers

De begeleiding van deelnemers tijdens de V-100 is verzorgd door de Kamer, ProDemos en de AR. Per themagroep was de hele dag een inhoudelijk deskundige en een procesbegeleider aanwezig. De inhoudelijk deskundigen waren medewerkers van de Dienst Analyse en Onderzoek (DAO) en onderzoekers van de AR. De procesbegeleiders

waren professionele gespreksleiders van ProDemos. De Kamer en ProDemos hebben vooraf een handboek opgesteld voor de begeleiders met inhoudelijke en procesmatige informatie. Tevens was in de ochtend van 18 mei 2018 een briefing voor procesbegeleiders met gelegenheid om vragen te stellen. De (organisatie van de) begeleiding wordt positief beoordeeld door zowel de deelnemers als de begeleiders zelf.

Mede op suggestie van deelnemers aan de vorige V-100 is de deelnemers vooraf de mogelijkheid geboden de stukken door te nemen, door deze per e-mail toe te zenden. Het lezen van de stukken was niet verplicht. Op de dag zelf waren samengevatte overzichten en de volledige stukken aanwezig. De feedback van deelnemers op de werkwijze is genuanceerd: meerdere deelnemers vinden het positief dat het tijdsbeslag beperkt blijft tot één dag, maar enkele deelnemers noemen ook dat meer tijd voor de voorbereiding kan leiden tot meer diepgravende vragen.

Organisatorisch verloop

In bijlage 3 is het dagprogramma van de V-100 opgenomen. De activiteiten vonden plaats in de nieuwbouw van de Kamer: de Statenpassage, het restaurant op de eerste verdieping, het ledenrestaurant en een aantal zalen en kamers op de eerste verdieping. De dag begon met het welkom heten door de Voorzitter en een plenaire uitleg door het Kamerlid Sneller. Het grootste deel van de dag bestond uit het groepsgewijze onderzoek van de jaarverslagen. De aanbidding van de vragen aan plaatsvervangend Voorzitter Bosma en de heer Irrgang vond plaats in de plenaire zaal, waarna een afsluitende borrel volgde in de wandelgangen.

De praktische organisatie werd gecoördineerd door de projectgroep in nauwe samenwerking met Bureau Evenementen. De organisatie is zonder noemenswaardige problemen verlopen en wordt door de deelnemende partijen (AR en ProDemos) en de deelnemers positief beoordeeld. De deelnemers waren zeer te spreken over de locaties en de faciliteiten. Mogelijk verbeterpunt is het verkorten van de plenaire uitleg aan het begin van de dag, waardoor meer tijd beschikbaar blijft voor het onderzoek van de jaarverslagen.

Begroting en realisatie

De begroting bedroeg 20.000 euro. Deze begroting bestond met name uit een bijdrage aan ProDemos voor de procesbegeleiders en de werving, vergoeding van reiskosten van deelnemers, de catering tijdens de dag en een aantal kleinere kosten. De realisatie is aanzienlijk lager uitgekomen op 16.730 euro. Het verschil wordt vooral verklaard door lagere kosten voor catering en het uitblijven van onvoorziene kosten.

De V-100 vraagt naast zichtbare kosten ook om de inzet van ambtenaren. In aanloop naar het evenement en voor de begeleiding tijdens de V-100 wordt een beroep gedaan op de capaciteit van de medewerkers van de commissiestaf Financiën, de AR, de DAO, Communicatie en overige diensten. Hiervoor wordt geen urenregistratie bijgehouden.

Aanbevelingen:

- (5) de V-100 voortzetten en overwegen hoe om te gaan met overlap van thema's in verschillende jaren;
- (6) inzetten op 'overboeking' en meer diversiteit van deelnemers aan de V-100 en hiertoe meer budget reserveren voor de werving door ProDemos;
- (7) de plenaire uitleg aan het begin van de V-100 inkorten.

5. Advisering behandelwijze verantwoording

De commissie Financiën adviseert jaarlijks de Kamer over de behandelwijze van de verantwoordingsstukken. Het doel hiervan is een gedegen onderzoek door de Kamer

van de rijksuitgaven, wat ten goede komt aan de controle van de regering en het lerend vermogen van de overheid. De adviezen van de commissie zijn samengevat:

- behandelen van het Financieel Jaarverslag van het Rijk, de Staat van de Rijksverantwoording en de Monitor Brede Welvaart in het plenaire Verantwoordingsdebat.
- behandeling van de jaarverslagen en de bijbehorende rapporten van de Algemene Rekenkamer zoveel mogelijk in aparte wetgevingsoverleggen;
- aanwijzen van rapporteurs die namens de commissie de kwaliteit van de verantwoordingsstukken onderzoeken; en
- gebruikmaken van het aanbod van de Algemene Rekenkamer om een technische briefing te verzorgen over hun rapport(en).

De mate waarin de commissie Financiën haar doel bereikt, kan op procesniveau worden gemeten aan de opvolging van haar adviezen. Dit wordt onderstaand beschreven. Als vervolg hierop is een relevante vraag of de geadviseerde behandelwijze daadwerkelijk leidt tot betere controle en een groter lerend vermogen. Dit is een omvangrijke vraag die buiten de reikwijdte van deze evaluatie valt. Als de behoefte bestaat hier inzicht in te krijgen kan de commissie overwegen hiernaar onderzoek uit te (laten) voeren.

Verantwoordingsdebat

In 2004 heeft de Kamer per motie besloten het plenaire debat op de derde donderdag in mei te houden in aanwezigheid van het voltallige kabinet (Kamerstuk 29540, nr. 105H). Een korte tijdspanne tussen het aanbieden van de verantwoordingsstukken en het plenaire debat zou de publieke aandacht ten goede komen (Kamerstuk 31212, nr. 1). In de praktijk werd het debat doorgaans een week later gevoerd, met name om fracties de mogelijkheid te geven bij ontbreken van een embargoregeling het debat inhoudelijk voor te bereiden. Bijkomend voordeel is dat uitstel de mogelijkheid geeft initiatieven zoals de V-100 te organiseren en de uitkomst bij het debat te betrekken. Daarom besluit de Kamer sinds 2018 op voorstel van de commissie Financiën per jaar over de planning van het Verantwoordingsdebat (2018Z02792). In 2018 heeft het Verantwoordingsdebat een week na Verantwoordingsdag plaatsgevonden.

De commissie Financiën heeft de Kamer in 2018 geadviseerd het Verantwoordingsdebat te voeren met de fractievoorzitters, de minister-president en de minister van Financiën. Dit advies doet de commissie Financiën jaarlijks, om de ooit beoogde status van het debat als volwaardige tegenhanger van de Algemene Politieke Beschouwingen te (her)bevestigen. Het debat is in 2018 gevoerd door de financieel woordvoerders van de partijen met de minister-president en de minister van Financiën. De fractievoorzitters hebben voor het laatst in 2012 het Verantwoordingsdebat gevoerd. Alle fracties hebben in 2018 aan het Verantwoordingsdebat deelgenomen.⁵

In 2018 is de agenda van het Verantwoordingsdebat op twee punten gewijzigd. Ten eerste is de Monitor Brede Welvaart toegevoegd. De Monitor Brede Welvaart is ruim belicht in het debat: tien fracties hebben hieraan aandacht besteed in hun inbreng.⁶ Ten tweede is de Verantwoordingsbrief van de minister-president afgeschaft. In de Verantwoordingsbrief gaf de minister-president een bespiegeling op enkele centrale ontwikkelingen in het afgelopen jaar. Deze bespiegeling overlapte naar het inzicht van het kabinet met het Financieel Jaarverslag van het Rijk en is daarin geïntegreerd (Kamerstuk 34 775-IX, nr. 18). De commissie heeft in reactie op dit voornemen verzocht nader in te gaan op de verhouding tussen de gevraagde kabinetsreactie op de Monitor Brede Welvaart en de afschaffing van de Verantwoordingsbrief (2018Z05892). De minister van Financiën heeft laten weten dat de kabinetsreactie op de Monitor Brede

⁵ VVD, PVV, CDA, D66, GL, SP, PvdA, CU, PvdD, 50PLUS, SGP, DENK, FvD

⁶ VVD, PVV, CDA, D66, GL, SP, PvdA, CU, PvdD, DENK

Welvaart apart wordt aangeboden door de minister van Economische Zaken en Klimaat (Kamerstuk 34 775-IX, nr. 21). Als gevolg hiervan wordt de kabinetsreactie op de Monitor Brede Welvaart, opgesteld door de minister van Economische Zaken en Klimaat, plenair besproken met de minister-president en de minister van Financiën. Dit stuit niet op procedurele belemmeringen, maar de commissie zou de wenselijkheid van verdere integratie van de (kabinetsreactie op de) Monitor Brede Welvaart in de verantwoordingsstukken kunnen bespreken.

Commissiebehandeling

De commissie Financiën heeft de commissies in 2018 evenals in eerdere jaren geadviseerd de jaarverslagen en de rapporten van de AR zoveel mogelijk in aparte wetgevingsoverleggen te behandelen, rapporteurs aan te wijzen en gebruik te maken van het aanbod van de AR om een technische briefing te verzorgen.

De commissies zijn niet verplicht de adviezen van de commissie Financiën op te volgen. De opvolging van de adviezen is daarom een relevante indicator voor het succes van de werkwijze van de commissie Financiën. De opvolging heeft een positieve trend. In 2018 hebben alle commissies een wetgevingsoverleg georganiseerd en hebben 10 van de 13 commissies rapporteurs ingezet. De mogelijkheid van een technische briefing wordt al langer door veel commissies benut. In de onderstaande tabel wordt het aantal commissies weergegeven dat de geadviseerde behandelinstrumenten inzet.

<i>Inzet instrumenten</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>
<i>Wetgevingsoverleg</i>	9	11	13
<i>Rapporteurs</i>	5	8	10
<i>Technische briefing AR</i>	11	12	10

Aanbevelingen:

- (8) bij het formuleren van prioriteiten op het terrein van Rijksuitgaven in 2019 overwegen onderzoek uit te (laten) voeren naar de vraag of de huidige behandelwijze van de verantwoording daadwerkelijk leidt tot betere controle van de regering en een groter lerend vermogen van de overheid.

Bijlage 1: onderzoek V-100 Rijksuniversiteit Groningen en Nederlandse School voor Openbaar Bestuur

*Prof.dr. Caspar van den Berg – Rijksuniversiteit Groningen
Jorgen Schram, MSc. – Nederlandse School voor Openbaar Bestuur*

Op 18 mei jl. vond in de Tweede Kamer voor het twee achtereenvolgende jaar de V-100 plaats, waarbij burger voor één dag de controleren rol van Kamerleden op zich namen en op basis van de departementale jaarverslagen vragen opstelden die Kamerleden vervolgens aan de bewindspersonen hebben voorgelegd.

Net als het voorgaande jaar, is de V-100 vanuit wetenschappelijk onderzoeksperspectief gevolgd. Onderzoekers van de Rijksuniversiteit Groningen en Nederlandse School voor Openbaar Bestuur hebben twee online enquêtes onder de deelnemers afgenomen: één enkele dagen voorafgaan aan de V-100 (pre-test) en één enkele dagen na afloop daarvan (post-test). De deelnemers is gevraagd om aan te geven in hoeverre zij het eens zijn met een aantal stellingen t.a.v. de politiek, en hun vertrouwen aan te geven in een aantal maatschappelijke instituties, waaronder politici, de Tweede Kamer en de regering. De vragen zijn hetzelfde geformuleerd als de vragen die het SCP gebruikt voor de periodieke meting van burgersvertrouwen. Daarnaast is deelnemers in de tweede enquête een aantal vragen gesteld waarin zijn hun ervaringen als deelnemer van de V-100 in kwalitatieve zijn kunnen weergeven.

De pre-test werd ingevuld door 56 van de 67 deelnemers (84 procent)⁷, de post-test door 31 deelnemers (46 procent). Hieronder geven we enkele eerste ruwe bevindingen van het kwantitatieve deel weer. Bij het interpreteren van de data moet met enkele voorbehouden rekening gehouden worden. Het eerste voorbehoud is dat niet te zeggen is in hoeverre de respondentengroep representatief is voor de gehele Nederlandse bevolking. Mensen hebben vrijwillig ingestemd om mee te doen aan de V-100, hetgeen erop kan duiden dat de deelnemers bovengemiddeld geïnteresseerd zijn in politieke en beleid, en bovengemiddeld gemotiveerd zijn om hier zelf een bijdrage aan het democratisch proces. Ten tweede moeten we er rekening mee houden dat de post-test vrij snel na deelname aan de V-100 is afgenomen, waardoor we geen uitspraken kunnen doen over het bekijken van een impact op de wat langere termijn.

---

⁷ Noot van de projectgroep: de afwijking tussen het hier en elders in de evaluatie vermelde aantal deelnemers en wordt veroorzaakt door wijzigingen op korte termijn in het deelnemersbestand en voor sommige deelnemers de communicatie (waaronder over de enquête) verliep via een andere deelnemer.

Q1.4 Stelling: Mensen zoals ik hebben geen enkele invloed op wat de regering doet.

	Vooraf	Achteraf
Zeer oneens	5,4	6,3
Oneens	51,8	51,6
Neutraal	23,2	25,8
Eens	14,3	12,9
Zeer eens	3,6	3,2
Gemiddelde (schaal 1-5)	2.6	2.5
N=	56	31

Deelname aan de V-100 lijkt geen invloed te hebben gehad op de invloedspereceptie van mensen op het rijksbeleid. Zowel het gemiddelde als de spreiding van en na deelname zijn grotendeels gelijk, gemiddeld tussen de "oneens" en "neutraal."

Q1.5 Kamerleden en ministers geven niet veel om wat mensen zoals ik denken.

	Vooraf	Achteraf
Zeer oneens (%)	10,7	3,2
Oneens (%)	41,1	80,6
Neutraal (%)	30,4	6,4
Eens (%)	5,4	6,4
Zeer eens (%)	7,1	3,2
Weet niet (%)	3,6	0
Gemiddelde (schaal 1-5)	2.7	2.3
N=	56	31

Nadat deelnemers meegedaan hebben aan de V-100, zijn zij gemiddeld gezien positiever gaan denken over de mate waarin politici zich bekommeren om de mening van burgers. Met name veel mensen die vooraf "neutraal" invulden, vulden na afloop "oneens" in.

Q1.6 Het zou goed zijn als burgers meer konden meebeslissen over belangrijke politieke kwesties.

	Vooraf	Achteraf
Zeer oneens (%)	3,6	6,4
Oneens (%)	25,0	19,4
Neutraal (%)	19,6	9,7
Eens (%)	30,4	41,9
Zeer eens (%)	19,6	22,6
Weet niet (%)	1,8	0
Gemiddelde (schaal 1-5)	3,4	3,5
N=	56	31

Ten aanzien van participatieve besluitvorming, blijkt deelname aan de V100 gemiddeld genomen geen verschil te maken, maar zie we wel verschuivingen in de antwoorden. De grootste verschuiving vond plaats tussen deelnemers die vooraf "neutraal" invulden, en achteraf "eens" invulden. Aan de andere kant waren er ook deelnemers die hun mening over deze stelling juist naar het negatieve bijstelden.

Q2.5 Hoeveel vertrouwen heeft u op dit moment in het democratisch proces in Nederland?

	Vooraf	Achteraf
1 = zeer weinig vertrouwen (%)	0	0
2	8,6	0
3	8,6	3,2
4	17,1	0
5	2,9	12,9
6	14,3	29
7	5,7	19,4
8	5,7	16,1
9	28,6	12,9
10 = zeer veel vertrouwen (%)	5,7	6,5
Gemiddeld (schaal 1-10)	6,4	6,9
N=	35	31

Na deelname aan de V100 is het gemiddeld vertrouwen van de deelnemersgroep in het democratisch proces in Nederland toegenomen van 6,4 naar 6,9.

Q2.7 Hoeveel vertrouwen heeft u op dit moment in de Tweede Kamer?

	Vooraf	Achteraf
1 = zeer weinig vertrouwen (%)	5,5	0
2	0	0
3	2,8	0
4	13,9	6,4
5	16,7	12,9
6	8,3	22,6
7	8,3	41,9
8	19,4	12,9
9	8,3	3,2
10 = zeer veel vertrouwen (%)	0	0
Gemiddelde (schaal 1-10)	6,1	6,5
N=	36	31

Na deelname aan de V100 is het gemiddeld vertrouwen van deelnemersgroep in de Tweede Kamer toegenomen van 6,1 naar 6,5.

Q2.8 Hoeveel vertrouwen heeft u op dit moment in de regering?

	Vooraf	Achteraf
1 = zeer weinig vertrouwen (%)	2,3	0
2	9,3	0
3	9,3	3,2
4	9,3	9,7
5	11,6	12,9
6	20,9	22,6
7	20,9	35,5
8	4,7	9,7
9	7,0	6,4
10 = zeer veel vertrouwen (%)	2,3	0
Gemiddelde (schaal 1-10)	5,5	6,3
N=	43	31

Na deelname aan de V100 is het gemiddeld vertrouwen van deelnemersgroep in de regering toegenomen van 5,5 naar 6,3.

Q2.9 Hoeveel vertrouwen heeft u op dit moment in de politici?

	Vooraf	Achteraf
1 = zeer weinig vertrouwen (%)	11,8	0
2	7,8	0
3	13,7	3,3
4	5,9	20,0
5	17,6	10,0
6	21,6	33,3
7	13,7	30,0
8	5,9	0
9	0	3,3
10 = zeer veel vertrouwen (%)	0	0
Gemiddelde (schaal 1-10)	4,6	5,8
N=	51	30

Na deelname aan de V100 is het gemiddeld vertrouwen van deelnemersgroep in de regering toegenomen van 4,6 naar 5,8.

Voorlopige conclusie kwantitatieve bevindingen

Ten aanzien van de invloedsperceptie en ten aanzien van de mening over de wenselijkheid van participatieve besluitvorming, lijkt deelname aan de V-100 weinig tot geen effect te hebben. Als we kijken naar het vertrouwen van deelnemers in politici en politieke instituties, lijkt er wel een positief effect waarneembaar. Het democratisch proces, de Tweede Kamer, de regering en de politici krijgen allen een hogere vertrouwenswaardering na afloop van deelname. "De politici" als categorie stijgt het meest in vertrouwenswaardering. Opvallend is dat na deelname aan de V100 de

respondenten een sterkere stijging in het vertrouwen in de regering weergeven dan in de Tweede Kamer.

De data lenen zich voor veel uitgebreidere analyses, waarbij koppeling aan achtergrond variabelen als leeftijd, regio en opleidingsniveau meegenomen kunnen worden, net als specifieke aspecten van controle op de uitvoerende macht en algemene politieke oriëntatie van de deelnemers.

Hoe men op de dag terugkijkt

Om een beeld te krijgen hoe deelnemers na afloop terugkijken op hun deelname, zijn enkele vragen gesteld. Hieruit komt naar voren dat de deelnemers de meerwaarde van de V-100 zowel voor zichzelf als voor de democratie in het algemeen in grote meerderheid als positief ervaren, en dat een zeer grote meerderheid hun naasten zou aanraden om ook aan een V-100 evenement deel te nemen.

Q.7 In hoeverre vindt u dat een evenement als V-100 meerwaarde heeft voor u als deelnemer?

	%
1 = geen meerwaarde	0,0
2	3,2
3	25,8
4	22,6
5 = grote meerwaarde	48,4
N=	31

Q.9 In hoeverre vindt u dat een evenement als V-100 een meerwaarde heeft voor de democratie in het algemeen?

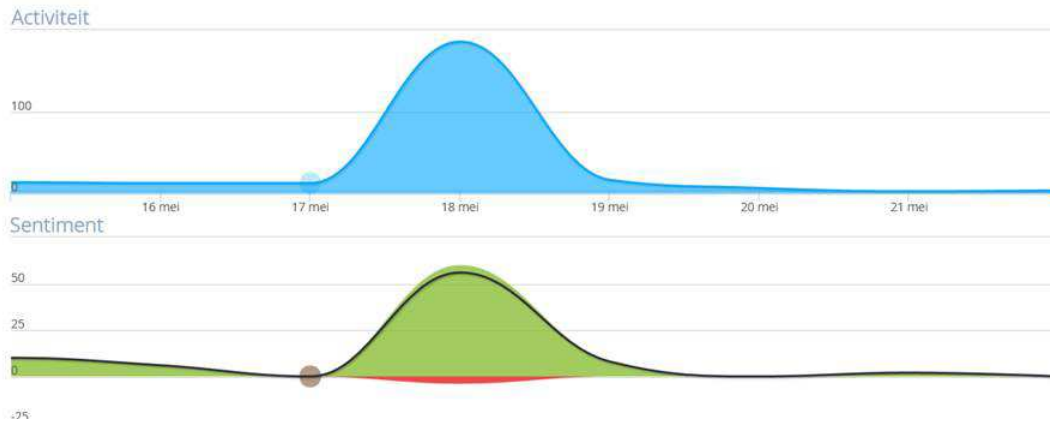
	%
1 = geen meerwaarde	3,2
2	6,5
3	25,8
4	38,7
5 = grote meerwaarde	25,8
N=	31

Op de vraag "Zou u een familielid of vriend(in) aanraden om deel te nemen aan een V-100 evenement?" (Q.12) antwoorde 94% met Ja en 6% met Nee.

Bijlage 2: Overzicht media-aandacht V-100

Social media

Activiteit en sentiment

Aantal berichten

Twitter	242
Facebook	4
Linkedin	1

*Facebook en LinkedIn berichten kunnen afgeschermd zijn en daardoor niet vindbaar met Coosto. Daadwerkelijke aantal kan hoger zijn

RTV

[NOS 1 Radio Journaal](#)

Interview met Kamerlid Joost Sneller
Blok 07.00 – 08.00 vanaf 36.00

Radio 1

[Nieuws en Co](#)

Interview met Kamervoorzitter Arib
Blok 16:00 en 17:00 vanaf 35.59

Hart van Nederland – [vroeg editie](#) 18 mei
Item over een deelnemer aan de V-100 – thema armoede en schuld
Tevens interview met Joost Sneller

Online media

Hart van Nederland

[Honderd burgers geven mening over regeringsbeleid tijdens 'V100'](#)

Betreft het item wat in de vroeg editie van Hart van Nederland werd uitgezonden, aangevuld met korte tekstuele samenvatting

Nu.nl

[Verantwoordingsdag: niet populair, maar wel belangrijk](#)

In het artikel komt Joost Sneller aan het woord over de V-100

Bijlage 3: dagprogramma V-100

Dagprogramma V-100, 18 mei 2018

9.30-10.15	Aankomst bij de Tweede Kamer
9.30-10.30	Ontvangst
10.30-11.30	Welkomstwoord en toelichting
11.30-12.30	Onderzoek jaarverslagen / formuleren vragen (1)
12.30-13.30	Lunch
13.30-16.30	Onderzoek jaarverslagen / formuleren vragen (2)
16.30-17.00	Pauze
17.00-17.30	Aanbieding aan de Tweede Kamer
17.30-19.00	Afsluitende borrel